

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

- **[ΕΠΙΠΑΡΟΛΟΣ (στ. –576-587)]** Η επιστροφή του χορού και της Ελένης
 - Ο Χορός πληροφορείται από τη Θεονόη ότι ο Μενέλαος ζει
 - Επίσης ανακοινώνει στην Ελένη ότι περιπλανιέται με το καράβι του
 - Η Ελένη δεν γνωρίζει ότι ο Μενέλαος βρίσκεται στην Αίγυπτο
- Μονόλογος της Ελένης στον τάφο του Πρωτέα
- Η εμφάνιση του Μενέλαου
 - Η αντίδραση της Ελένης
 - Η αντίδραση του Μενέλαου
 - Η Ελένη **αναγνωρίζει** τον Μενέλαο
 - Πώς η Ελένη φτάνει στην αναγνώριση;
 - Πώς αντιδρά ο Μενέλαος και γιατί;
 - Πώς αισθάνεται η Ελένη μετά την αντίδρασή του και γιατί;

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ

- **Σκηνοθετικοί και σκηνογραφικοί δείκτες (στοιχεία όψης)**
- Ο τόπος («Πάλι ξανάρχομαι στον τάφο ετούτον» στ. 588), τα ρούχα (σκευή) των ηρώων («η φορεσιά σου έτσι σε δείχνει» στ. 616), η ψυχολογική κατάσταση («εσύ που φοβισμένη» στ 607, «σάστισα και βουβός έχω απομείνει» στ. 610) και η έντονη σωματική κίνηση και δράση («εσύ που φοβισμένη ορμάς» στ 607, «στάσου μην τρέχεις πια και μην τρομάξεις» στ. 617, «σταμάτα, μη μ' αγγίζεις» στ. 629)
- **Στιχομυθία**
 - Γρήγοροι διάλογοι μεταξύ των ηρώων ανά στίχο, που εκφράζουν την έντονη συναισθηματική τους κατάσταση.
- **Τραγική ειρωνεία**
 - Ελένη αρχικά δεν αναγνωρίζει τον Μενέλαο (φαίνεσθαι: όψη του ναυαγού και ρακένδυτου Μενέλαου).
 - Στη συνέχεια η Ελένη τον αναγνωρίζει αλλά ο Μενέλαος δεν αναγνωρίζει την Ελένη.
- **Επιβράδυνση**
 - Το γεγονός ότι ο Μενέλαος δεν αναγνωρίζει την Ελένη καθυστερεί την εξέλιξη της δράσης (προσκόλληση στο φαίνεσθαι).
- **Δραματικός ρόλος της πληροφορίας της Θεονόης (προώθηση της δράσης)**
 - Η πληροφορία που δίνει η Θεονόη ότι ο Μενέλαος ζει συνεπάγεται αλλαγή της δραματικής κατάστασης και προώθηση της δράσης. Αποτέλεσμα της παραπάνω πληροφορίας είναι η αλλαγή της συναισθηματικής κατάστασης της Ελένης.
- **Έντονη εσωτερική δράση**
 - Στη σκηνή αυτή με τις μεγάλες ψυχολογικές μεταπτώσεις της Ελένης υπάρχει έντονη εσωτερική δράση, δηλαδή έντονες συναισθηματικές καταστάσεις και μάλιστα σε εναλλαγή.
- **Αναγνώριση**
 - Η Ελένη αναγνωρίζει τον Μενέλαο
- **Πρώτη αναγνώριση** του Μενέλαου από την Ελένη:
 - ομοιότητα του ανθρώπου με τον Μενέλαο
 - ομολογία του Μενέλαου για την ταυτότητά του
 - πληροφορία της μάντισσας Θεονόης

ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

- **Το ήθος της Ελένης**

Οι ψυχολογικές μεταπτώσεις και οι διακυμάνσεις των συναισθημάτων της ηρωίδας:

 - χαρά και έκπληξη (που ζει ο Μενέλαος)
 - φόβος (μήπως ο κουρελής άνδρας θα της στήσει παγίδα)
 - αναγνώριση του Μενέλαου από την Ελένη : χαρά, συγκίνηση
 - αγωνία, απογοήτευση, απόγνωση (που δεν την αναγνωρίζει ο Μενέλαος)

- **Το ήθος του Μενέλαου**

Η στάση του Μενέλαου απέναντι στην Ελένη είναι διστακτική έως απορριπτική:

- Δεν την αναγνωρίζει και δεν την πιστεύει

Αιτίες:

- Έχει ήδη περάσει πολλές ταλαιπωρίες και βάσανα (πόλεμος, περιπλάνηση)
- Δυσκολεύεται να πιστέψει πως αυτό που ως τώρα νόμιζε ως πραγματικότητα (δηλαδή η παρουσία της άλλης Ελένης, του 'ειδώλου' δίπλα του) ήταν μια απάτη.

ΙΑΕΕΣ

- **Η αντίθεση φαίνεσθαι / είναι**
 - Στη στιχομυθία Ελένης – Μενέλαου υπάρχουν λέξεις και φράσεις που εκφράζουν το πραγματικό και το φαινομενικό.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

- Η είσοδος του Αγγελιαφόρου και η ανάληψη του ειδώλου
 - Ποια είδηση μεταφέρει ο Αγγελιαφόρος;
 - Ποιες πληροφορίες δίνει το είδωλο πριν την ανάληψή του;
 - Πώς αντιμετωπίζει ο Αγγελιαφόρος την πραγματική Ελένη;
- Ο Μενέλαος αναγνωρίζει την Ελένη (η αναγνώριση επιτυγχάνεται, όταν ουσιαστικά η αντίθεση μετατρέπεται σε ταυτότητα: **είναι = φαίνεται**).
- Εκδηλώσεις χαράς των δύο ηρώων
- Η αναδρομή στο παρελθόν
 - Ποιες συμφορές της διηγείται η Ελένη στο Μενέλαο;
- Ο Αγγελιαφόρος αναγνωρίζει την Ελένη
 - Οι σκέψεις του για τους θεούς, την Ελένη, τον εαυτό του

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ

- **Σκηνοθετικοί και σκηνογραφικοί δείκτες (στοιχεία όψης)**
Σκηνοθετικές και σκηνογραφικές πληροφορίες λαμβάνουμε μέσα από τα λόγια των ηρώων με:
 - Χειρονομίες: «Σε γύρευα Μενέλαε και σε βρίσκω»
 - τη στάση-κίνηση σώματος: «Χαίρε της Λήδας κόρη, εδώ βρίσκόσουν;»
 - την εμφάνιση, την ψυχολογική κατάσταση (εκδήλωση της χαράς /συγκίνησης) της Ελένης: «Αναγαλιάζω, πέτομαι, κι αφήνω λεύτερα τα μαλλιά, σταλάζουν τα δάκρυα ποτάμι από χαρά καθώς σφιγτά σε σφίγγω, λατρευτέ μου»
 - **Ο δραματικός ρόλος του Αγγελιαφόρου (προώθηση της δράσης)**
 - Πρώτα πρώτα μεταφέρει γεγονότα που έγιναν εκτός σκηνής (ενότητα τόπου, χρόνου) και, επομένως, για να τα πληροφορηθούν οι θεατές κάποιος θα πρέπει να τα διηγηθεί.
 - Η είδηση του Αγγελιαφόρου καθώς και τα λόγια του 'ειδώλου' συντελούν στην προώθηση-εξέλιξη της δράσης και συμβάλλουν στην επίτευξη της αναγνώρισης (το απροσδόκητο/ απρόοπτο είναι συνηθισμένο στοιχείο τεχνικής στην ευριπίδεια τραγωδία).
 - **Γιατί επιλέγεται ο γέροντας υπηρέτης;**
Αντιπροσωπεύει όλους τους ανώνυμους Έλληνες που πολέμησαν για το είδωλο.
Ο Αγγελιαφόρος αναγγέλλει στο Μενέλαο ότι η Ελένη έφυγε από τη σπηλιά, πετώντας στον αέρα. Δεν χρησιμοποιεί πλάγιο λόγο, αλλά ευθύ, μεταφέροντας τα λόγια της Ελένης, όπως εκείνη τα είπε σε α' πρόσωπο, για να περιγράψει τη σκηνή, πράγμα που δίνει ζωντάνια και αμεσότητα, ενώ επιπρόσθετα συνιστά και κωμικό στοιχείο.
- **Τραγική ειρωνεία**
 - Ο Μενέλαος και ο Αγγελιαφόρος στην αρχή της σκηνής αυτής εξακολουθούν να αγνοούν ότι βρίσκονται μπροστά στην πραγματική Ελένη
- **Δεύτερη αναγνώριση**
 - Ο Μενέλαος αναγνωρίζει την Ελένη.
- **Κωμικό στοιχείο**
 - Χειρονομίες, κινήσεις και λόγια του Αγγελιαφόρου που δίνουν έναν πιο ανάλαφρο τόνο στην όλη σκηνή.
- **Τρίτη αναγνώριση**
 - Ο Αγγελιαφόρος αναγνωρίζει την Ελένη.
- **Προοικονομία**
 - Προοικονομείται η τελική σωτηρία των δύο ηρώων. «Κάποιο να βρούμε τρόπο να σωθούμε» (στ. 821)
- **Τυπικό αναγνώρισης:**

Μυστικό	→	ψεύδος	→	εξαπάτηση	→	αλήθεια
↓		↓		↓		↓
Απουσία		ανυπαρξία		εμφάνιση		ύπαρξη

(ο Μενέλαος λείπει → θεωρείται νεκρός → εμφανίζεται με κρυφή ταυτότητα → αποκαλύπτεται η ταυτότητά του, επέρχεται η αναγνώριση)

ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

Το ήθος Ελένης

- υπεράσπιση της τιμής και της αξιοπρέπειάς της
- αγνότητα, πίστη, αφοσίωση Ελένης στο Μενέλαο – αγάπη στην πατρίδα
- αναφορά στο παρελθόν της Ελένης (πριν και μετά την αρπαγή) ⇒ εντείνει την τραγικότητα της ηρωίδας
- ευαισθησία Ελένης: χαρά, συγκίνηση, ευτυχία για τον άντρα της
- Η αποκατάσταση της τιμής της Ελένης – επιτυγχάνεται με:
 - την εξαφάνιση του ειδώλου και τα λόγια της Ελένης-ειδώλου
 - τα λόγια του Μενέλαου- τα λόγια του Αγγελιοφόρου - τα λόγια της ίδιας της Ελένης

Το ήθος Μενέλαου

- Ο Μενέλαος παρουσιάζεται κάπως τυπικός και ψυχρός, εκφράζει το ήθος του σκληρού πολεμιστή.

Το ήθος Αγγελιαφόρου (συναισθήματα, στοιχεία του χαρακτήρα του)

- ικανοποίηση που βρήκε το Μενέλαο
- έκπληξη-απορία-θαυμασμός, για το θαύμα που ο ίδιος είδε με τα μάτια του, δηλαδή την ανάληψη του 'ειδώλου' στους ουρανούς
- ακόμη μεγαλύτερη έκπληξη καθώς βλέπει την Ελένη μπροστά του = τραγική ειρωνεία (ο Αγγελιαφόρος δεν ξέρει, οι θεατές ξέρουν)
- ενοχλημένος την επιπλήττει για τη συμπεριφορά της (= αιτία του πολέμου)
- ομιλητικός, φλύαρος
- εκφράζει τη λαϊκή θυμοσοφία και την κοινή λογική
- νιώθει απεριόριστο σεβασμό για το Μενέλαο – βασιλιά
- αλλά και έχει ιδιαίτερη σχέση με τους δυο ήρωες
 - παρεμβαίνει απρόσκλητος και συμερίζεται την ευτυχία τους
 - προσφώνηση « παιδί μου»
 - στο παρελθόν πολέμησε στην Τροία
 - παλιός οικέτης από το πατρικό σπίτι της Ελένης
 - συμμετείχε σε σημαντικές στιγμές των ηρώων (π.χ. γάμος Μενέλαου – Ελένης)

Συνήθως ο Αγγελιαφόρος στην τραγωδία είναι πρόσωπο ανώνυμο, μεταφέρει την είδηση και αμέσως μετά αναχωρεί. Εδώ ο Αγγελιαφόρος έχει στενή σχέση με τους ήρωες και γι' αυτό παραμένει.

• Η αντίδραση του Χορού

- Ο Χορός παρουσιάζεται ευσεβής. Συμφωνεί με τον Αγγελιαφόρο ότι οι θεοί και όχι οι άνθρωποι είναι οι καλύτεροι μάντεις. (στ. 838-840)

ΙΔΕΕΣ (διάνοια)

Ο Ευριπίδης δια του στόματος του Αγγελιαφόρου εκφράζει τις νεωτερικές του απόψεις:

- **Αντιπολεμικό μήνυμα**
 - κεντρική θέση και ειρωνεία του έργου = ο πόλεμος έγινε «για έναν ίσκιο», μμταισιότητα του πολέμου, εξαπάτηση, αντιπολεμικό μήνυμα στους θεατές ⇒ καταδίκη του πολέμου
- **Αμφισβήτηση των θεών**
 - Την ίδια στιγμή εκφράζεται αμφισβήτηση των θεών που ξεγέλασαν τους ανθρώπους (επέτρεψαν να γίνει πόλεμος για έναν ίσκιο)
- **Αμφισβήτηση των μάντεων**
 - Οι μάντεις διαφοροποιούνται από τους θεούς. Ο Ευριπίδης επικρίνει τους μάντεις, οι οποίοι έχουν φήμη φιλάργυρων, και όχι τους θεούς.
 - Εδώ ο Ευριπίδης κάνει μια αναφορά στη σύγχρονη πραγματικότητα της εποχής του, καθώς εκφράζει με έμμεσο και έντεχνο τρόπο την οργή Αθηναίων κατά των μάντεων, διότι οι μάντεις ενθάρρυναν τη Σικελική εκστρατεία, που κατέληξε σε πανωλεθρία των Αθηναίων.
- **Η θέση των δούλων**
 - Η φιλοσοφία παραδεχόταν την αναγκαιότητα του θεσμού της δουλείας και ο Αριστοτέλης έλεγε ότι ο δούλος είναι έμψυχο κτήμα του αφεντικού του και προορισμένος για χειρωνακτικές εργασίες
 - Εδώ ο Αγγελιαφόρος διαχωρίζει τη σωματική από την πνευματική ελευθερία (Πρβλ. τους «Ελεύθερους πολιορκημένους» του Σολωμού)
- **Η μεταβολή της τύχης**
- **Γνωμικά:** στ. 786, 791, 808-809, 837

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

- Τα παλιά πάθη του Μενέλαου και ο νέος κίνδυνος (κίνηση στο παρελθόν – κίνηση στο μέλλον)
 - Οι περιπλανήσεις του Μενέλαου
 - Ο νέος κίνδυνος που τον απειλεί
 - Ο τρόπος που η Ελένη αντιμετώπισε ως τώρα τις επιθυμίες του Θεοκλύμενου
- Το πρόβλημα της σωτηρίας
 - Η πρόταση της Ελένης
 - Η προϋπόθεση για τη σωτηρία τους
 - Τι αποφασίζουν να κάνουν οι ήρωες σε περίπτωση αποτυχίας

ΘΕΜΑΤΑ

- η τραγικότητα των ηρώων μετά την αναγνώριση: νέος κύκλος ανοίγει: η σωτηρία των ηρώων αποτελεί εκκρεμότητα, που προς το παρόν εξαρτάται από παράγοντες έξω από τους ίδιους, όπως η τύχη ή οι θεοί. Ο μόνος τρόπος να αντιδράσουν οι ήρωες είναι η «ευβουλία» (= σωστή κρίση) {σύνδεση με σοφιστές και το πνευματικό κλίμα της εποχής}
- τα ρομαντικά στοιχεία στην Ελένη
- η λειτουργία του αμοιβαίου όρκου

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ

- **Σκηνοθετικοί και σκηνογραφικοί δείκτες (στοιχεία όψης)**
 - «Βλέπεις εδώ που κάθομαι στο μνήμα;» (στ. 880).
- **Στιχομυθία Μενέλαου – Ελένης**
- **Αποφυγή επιβράδυνσης (= τέχνη του Ευριπίδη)**
 - Ο Μενέλαος περιέγραψε ήδη τις περιπέτειές του και θα ήταν πληκτικό για τους θεατές να τις ξαναπεί. Ωστόσο είναι φυσικό η Ελένη να θέλει να τις μάθει - ο Ευριπίδης αποφεύγει την επιβράδυνση με πειστικά επιχειρήματα.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

Μέχρι το τέλος της Παρόδου κυριαρχούσε στη στάση των ηρώων το **παθητικό στοιχείο**, δηλαδή η υποταγή στη μοίρα και ο θρήνος μπροστά στο δόλο των θεών και στις αντιξοότητες της ζωής. Τώρα αναλαμβάνουν πιο **ενεργητικό** ρόλο και γίνονται αυτοί οι σχεδιαστές και οι εκτελεστές του **δόλου**.

- **Το ήθος της Ελένης**
 - Πίστη και αφοσίωση στο Μενέλαο
 - Η Ελένη θα κρατήσει ακέραιη την τιμή της, όπως το έχει κάνει ήδη στο παρελθόν
 - Δραματική προτροπή της Ελένης στο Μενέλαο να φύγει για να σωθεί, εκφράζοντας έτσι πραγματική φροντίδα και αγάπη γι αυτόν (όπως η στάση της Γερόντισσας προς το Μενέλαο – εκεί αιτία ήταν η αγάπη της για τους Έλληνες)
 - Η στάση αυτή της Ελένης διαφέρει από τη στάση της μετά την α' αναγνώριση, όπου του ζητούσε να μείνει (αγάπη για τον Μενέλαο και σύγχυση)
 - Επίσης νιώθει σύγχυση και ταραχή, εξαιτίας της Θεονόης
- **Το ήθος του Μενέλαου**
 - Πίστη και αφοσίωση στην Ελένη
 - Ο Μενέλαος περνά από την αθλιότητα σε μια ηρωική αντιμετώπιση της κατάστασης. Λέει πως θα αγωνιστεί μέχρι θανάτου για την Ελένη.
 - Πάντως η καυχισιολογία του προκαλεί για άλλη μια φορά τη θυμηδία (= το ειρωνικό χαμόγελο) των θεατών.
- **Ο ρόλος Θεονόης** (αρχικά λειτουργεί σαν απειλή, στο τέλος θα γίνει βοηθός του Μενέλαου και της Ελένης)

ΙΔΕΕΣ

- **Ικέτισσα – ικεσία**
 - Ο ικέτης θεωρούνταν ιερό πρόσωπο που τον έθεταν υπό την προστασία τους οι θεοί.
- **Ο ηρωικός θάνατος**

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- **Η ταφή των ηρώων**
- **Ο όρκος των δύο ηρώων.**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

- Η εμφάνιση της Θεονόης
- Ο λόγος της Ελένης (987-1045)
- Ο λόγος του Μενέλαου (1046-1100)
- Η απόφαση της Θεονόης (1101-1137)

I. ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ – ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ

Σκηνοθετικοί και σκηνογραφικοί δείκτες (στοιχεία όψης)

- Προαναγγελία εισόδου Θεονόης: «βροντάει απ' τις αμπάρες το παλάτι»
 - Η άφιξη των νέων προσώπων αναγγέλλεται από το Χορό ή από κάποιον ήρωα (θεατρική σύμβαση = κανόνας)
- Εμφάνιση Θεονόης («πήγαινε μπρος εσύ να μου φωτίζεις», «κατά την προεπούμενη συνήθεια... ανέμιζε το θειάφι», «με τη φωτιά καθάρισε το δρόμο», «το δαυλό μπροστά κούνησε να περάσω»)
 - επιβλητική, μεγαλόπρεπη, τελετουργική (**τυπικό εξαγνισμού – καθαρμού, πολιτιστικό στοιχείο**)

Δραματική οικονομία

Η σκηνή στο σύνολό της συμβάλλει:

- στην ένταση της δραματικότητας (με την απειλή της αποκάλυψης της παρουσίας του Μενέλαου)
- στην εξέλιξη του δράματος (εξασφαλίζεται η σιωπή της Θεονόης)
- Η σκηνή μπορεί να παραλληλιστεί με δίκη με δικαστή - κριτή τη Θεονόη, ενώ οι: Ελένη, Μενέλαος, κάνουν έναν αγώνα λόγων

II. ΙΔΕΕΣ

Το δίλημμα της Θεονόης:

Κλιμάκωση: από το συγκεκριμένο (σύγκρουση ανάμεσα στις θεές, να ανακοινώσει στον αδελφό της ή όχι την παρουσία του Μενέλαου) σε πιο αφαιρετικό επίπεδο (δυνάμεις που συγκρούονται μέσα της: τι είναι δίκαιο να πράξει). Το προσωπικό πρόβλημα της Θεονόης είναι ουσιαστικά ένα ηθικό πρόβλημα (δεν πρόκειται να διαλέξει ανάμεσα στο Θεοκλύμενο και τους ήρωες, αλλά ανάμεσα στις αξίες, το δίκαιο, και τα προσωπικά και οικογενειακά συμφέροντα).

Θεολογία – ανθρωπολογία:

- Οι θεοί διακατέχονται από πάθη (**ανθρωπομορφισμός**, στ. 969-970, 975-6).
- σχέση θεϊκής βούλησης και ανθρώπινης ελευθερίας:
 - α) αλληλεπίδραση θείας και ανθρώπινης δράσης - επέμβαση των θεών στη ζωή των ανθρώπων: «Υπάρχει αμάχη στους θεούς για σένα» (στ. 967)
 - β) σύμπτωση του δικαίου και των θεϊκών αποφάσεων
 - γ) ο θεός στον Ευριπίδη παρουσιάζεται πιο κοντά στην ηθική έννοια, όπως στην περίπτωση της Θεονόης

Η μαντική δύναμη

- «τι λες για τα μαντέματά μου;» Η Θεονόη προφήτευσε την επιστροφή του Μενέλαου και δικαιώθηκε. Επιπλέον έχει τόσο μεγάλη προφητική δύναμη, ώστε γνωρίζει ακόμα και τις πιο ενδόμυχες σκέψεις και τις επιθυμίες των θεών. Ακόμη, γνωρίζει τα πάντα σχετικά με το είδωλο και την εξαφάνισή του.
- «Η τύχη σου όμως κρέμεται από μένα»: Εδώ η Θεονόη δεν υπονοεί ότι ο ρόλος της είναι ισότιμος με αυτόν των θεών, αλλά ότι από την απόφασή της εξαρτάται η σωτηρία ή η καταστροφή του Μενέλαου.

Η τιμωρία νεκρών και ζωντανών: Στον Κάτω Κόσμο (στον Άδη) οι άνθρωποι τιμωρούνται για τις πράξεις τους.

Η αθανασία της ψυχής

- Ο Ευριπίδης διακρίνει τον άνθρωπο σε σώμα και σε νου (ψυχή). Η ψυχή ανεβαίνει στον αιθέρα, χωρίς να χάνει τη συνείδηση.

Το καλό όνομα – υστεροφημία : βασική αντίληψη στον αρχαίο ελληνικό κόσμο.

Μίασμα

Θεωρούσαν μίασμα το θάνατο σε ιερό χώρο (σε ναό ή σε τάφο): «κι έχει στο νου του να μας πιάσει τους ικέτες στον τάφο... κι απάνω στην ταφόπετρα σφαγμένοι θα μείνουμε, για σένα αιώνιος πόνος και του γονιού σου ντρόπιασμα» (στ. 1082-1089).

Η αντίθεση φαίνεσθαι / είναι

- Η Θ φαίνεται ότι αντιτάσσεται στην επιθυμία του αδερφού της, αλλά στην ουσία δείχνει πραγματική αγάπη στον αδερφό της, γιατί τον αποτρέπει από την αδικία, την ασέβεια και φροντίζει για τη ζωή του (να μη συγκρουστεί με τον Μενέλαο)

III. ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ (στοιχεία ήθους)

- **Ήθος και διάνοια Ελένης – ικεσία Ελένης:**

Επίκληση στο συναίσθημα

- Προσπαθεί να συγκινήσει τη Θεονόη, να την κάνει να αναλογιστεί τον πόνο της γυναίκας, που κινδυνεύει να χάσει τον άντρα της, τον οποίο βρήκε μετά από πολλά χρόνια.
- Τραγική η κατάσταση της Ελένης: Ενώ ο Μενέλαος σώθηκε και συναντήθηκαν μετά από χρόνια, τώρα θα χαθεί.
- Δυσφήμιση του ονόματός της στην Ελλάδα = ανάγκη αποκατάστασης (δικής της και της κόρης της)
- Θυμίζει ότι είναι θύμα του δόλου των θεών

Επίκληση στη λογική

Προσπαθεί να τονίσει τις συνέπειες που θα έχει η απόφαση της Θεονόης. Αν δεν υπηρετήσει την ευσέβεια και το δίκαιο, θα υπάρξει τιμωρία εκ μέρους των θεών.

- επικαλείται το σεβασμό στον πατέρα της (η ίδια η Ελένη βρίσκεται στο μνήμα του Πρωτέα) και την υποχρέωσή της να πραγματοποιήσει το χρέος που είχε αναλάβει ο Πρωτέας (επιχείρημα του δανείου και της απόδοσης)
- Η Ελένη είναι ήδη ικέτισσα στον τάφο του Πρωτέα (ικέτες = ιερά πρόσωπα, τα προστατεύουν οι θεοί)

Επίκληση στο ήθος του δέκτη (ήθος Θεονόης)

- επικαλείται την προφητική της ιδιότητα (ντροπή για μια μάντισσα να μην είναι δίκαιη)
- επικαλείται την ευσέβεια της Θεονόης (ο θεός μισεί τη βία)

Επίκληση στο ήθος του αντιπάλου (έλλειψη ήθους Θεοκλύμενου)

- επισημαίνει ότι ο αδερφός της, ο Θεοκλύμενος, είναι άδικος και βίαιος

Επίκληση στο ήθος του ομιλητή (ήθος Ελένης)

Η Ελένη προσπαθεί να τονίσει το δικό της ήθος σε συνδυασμό με τις συμφορές της.

- Η αδύναμη ικεσία Ελένης: πρόκειται κυρίως για μια συγκινητική ομιλία, παράκληση.

Κώδικας ηθικής

- απόδοση δικαιοσύνης (ο άνθρωπος ζει σύμφωνα με τη δικαιοσύνη, έστω και ενάντια στο προσωπικό του συμφέρον, αποφεύγει τις άδικες και ταπεινές πράξεις, επιστρέφει αυτό που δεν του ανήκει)
- αποφυγή βίας (αποκτούμε τα αγαθά δίκαια, χωρίς χρήση βίας)
- ευσέβεια προς τους θεούς
- σεβασμός του πεθαμένου πατέρα (συνέχιση-μίμηση της σωστής συμπεριφοράς του)

- Ήθος και διάνοια Μενέλαου - Ο λόγος του Μενέλαου:

Επίκληση στη λογική

- Παρουσιάζει στη Θ. το δίκαιο αίτημά του να πάρει τη γυναίκα του πίσω
- Μεταθέτει την ευθύνη στη Θ. για την απόδοση δικαιοσύνης

Επίκληση στο ήθος του δέκτη (ήθος Θεονόης)

Τονίζει πως ό,τι συμβεί θα έχει μεγάλο ηθικό κόστος για τη Θ:

- απευθύνεται στην προφητική ιδιότητά της Θεονόης (απειλή της φήμης, του ονόματός της, της ευσέβειας της μάντισσας = θα τη λένε κακιά)
- απευθύνεται στην ιδιότητα της κόρης: η αυτοκτονία τους πάνω στον τάφο θα ντροπιάσει τον Πρωτέα και θα γίνει αίτιο πόνου και ατίμωσης για την ίδια

Επικαλείται – Ικετεύει τους εξ ορισμού ανωτέρους του, δηλαδή τον νεκρό Πρωτέα και το Θεό (και όχι τη Θεονόη):

Επίκληση του νεκρού Πρωτέα (σύμμαχος) - Επίκληση του Άδη (Θεός) ⇒ αυτό εκφράζει το ηρωικό ήθος

Επίκληση στο συναίσθημα

- Απευθύνεται στην ιδιότητα της αδερφής
- Εκφράζει μια διπλή απειλή με την αποκάλυψη του όρκου που έδωσε στην Ελένη.
α) θα συγκρουστεί με τον Θεοκλύμενο και είτε θα τον σκοτώσει (απειλή της ζωής του Θεοκλύμενου) είτε θα σκοτωθεί
β) θα σκοτώσει την Ελένη και μετά θα σκοτωθεί ο ίδιος

Στην ενότητα αυτή φαίνεται το ανδρικό ηρωικό ήθος, η τιμή και η αξιοπρέπεια του ομηρικού ήρωα. Ο νικητής της Τροίας δεν παρακαλά, ακόμη και όταν βρίσκεται σε δεινή θέση. Ο τρόπος του Μενέλαου είναι πιο αποφασιστικός και χαρακτηρίζεται από επιμονή, σοβαροφανή, σαρκαστικό τόνο και εκβιασμό (απειλές).

- Ήθος και διάνοια Θεονόης - Οι τρεις ιδιότητες της Θεονόης:

Μάντισσα

- ευσέβεια
- συντάσσεται με τη γνώμη της Ήρας και τη δικαιοσύνη – όχι με την Αφροδίτη.
- σωφροσύνη, ευθυκρισία δικαιοσύνη (θα ήταν άδικο ο Μενέλαος να χάσει πάλι τη γυναίκα του)
- φόβος τιμωρίας των θεών
- φροντίδα για το καλό της όνομα (μάντισσα)

Κόρη του Πρωτέα

- σεβασμός της μνήμης του πατέρα (κόρη)

Αδερφή του Θεοκλύμενου

- αδερφική αγάπη (θα ωφεληθεί και ο αδερφός της, βλ παραπάνω φαίνεσθαι / είναι)

- Η λειτουργία της παρουσίας της Θεονόης

- συμβάλλει στην εξέλιξη της δράσης (με την απόφασή της βοηθά στη «μηχανή σωτηρίας»)
- ηθική διάσταση: η μορφή της Θεονόης κινείται στο δρόμο του δικαίου, λειτουργώντας περισσότερο ως μια γυναίκα που μπορεί να νιώθει τον πόνο παρά ως απόμακρη ιέρεια
- προκαλλεί στους θεατές συναισθήματα και προβληματισμούς

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

- Οι ανέφικτες λύσεις του Μενέλαου (αμάξια, θανάτωση Θεοκλύμενου)
- Οι τεκμηριωμένες απαντήσεις της Ελένης
- **Το Σχέδιο («μηχανή») της σωτηρίας:**
 - Αναγγελία θανάτου του Μενέλαου
 - Θρήνος Ελένης (θα συγκινήσει και θα πείσει τον Θεοκλύμενο)
 - Ανάγκη θαλάσσιας ταφής του Μενέλαου - Ταφικές συνήθειες Ελλήνων (θαλάσσια ταφή για όσους πνίγηκαν στη θάλασσα)
 - Ανάγκη χρησιμοποίησης πλοίου
 - Ο Μενέλαος και οι σύντροφοί του θα γίνουν η συνοδεία της Ελένης στα ταφικά έθιμα
 - Ο κουρελής Μενέλαος (δραματικός ρόλος ρακοφορίας) θα είναι αυτός που πληροφορεί για το θάνατο του Μενέλαου
 - Προς το παρόν ο Μενέλαος μένει στον τάφο για να είναι προστατευμένος σε περίπτωση εκδήλωσης θυμού του Θεοκλύμενου

- Η Προσευχή της Ελένης

ΘΕΜΑΤΑ

- Η συμβολή του κάθε ήρωα στο σχέδιο απόδρασης (ποιος αναλαμβάνει πρωτοβουλίες;)
- Αντιλήψεις για τη γυναίκα: χρήση της ειρωνικής μεθόδου, (στ. 1157): η Ελένη διατυπώνει μια στερεότυπη αντίληψη για τη γυναίκα («φαινόμενα»), στη συνέχεια όμως συμβάλλει καθοριστικά στην κατάστροφη του σχεδίου («πραγματικότητα»)
- Προβληματισμός για τη «νομιμότητα» του δόλου ως μέσου σωτηρίας (ο δόλος: στοιχείο του ρομαντικού δράματος)
- Η σύνδεση με τα πολιτικά γεγονότα της εποχής: ανάγνωση της τραγωδίας ως πολιτικής αλληγορίας για τον Αλκιβιάδη: «Οι υπαινιγμοί κατά του Αλκιβιάδη είναι σ' όλο το έργο φανεροί, ιδιαίτερα όπου γίνεται λόγος περί επιστροφής της Ελένης π.χ.: «Αν πάω στη Σπάρτη πάλι τίμιο όνομα θα αποκτήσω» (στ. 929)

ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ (ΗΘΟΣ)

- **Μενέλαος**
Ο Μενέλαος δεν έχει να προτείνει εφικτή λύση, είναι παρορμητικός
 - φέρεται με βιασύνη και επιπολαιότητα
 - βρίσκεται σε σύγχυση
 - τελικά εκτελεί ό,τι προτείνει η Ελένη
 - η στάση του Μενέλαου έρχεται σε αντίθεση με το ηρωικό ήθος, για το οποίο καυχιόταν προηγουμένως
- **Ελένη**
 - Η Ελένη αρχικά φέρνει τεκμηριωμένες αντιρρήσεις στον Μενέλαο
 - Παρουσιάζει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο φυγής (καθοδηγητικός ο ρόλος της γυναίκας-Ελένης)
 - Διαφαίνεται η δύναμη λογικής της Ελένης (δε δρα παρορμητικά και επιπόλαια)
 - Αντίθετα δρα έξυπνα, πονηρά και υπολογισμένα. Χρησιμοποιεί το ψέμα (δόλο) και την εξαπάτηση (τυπική γυναικεία συμπεριφορά στα έργα του Ευριπίδη)

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ

- **δραματικός ρόλος της ρακοφορίας** του Μενέλαου (χρησιμοποιείται έξυπνα από την Ελένη για να προωθηθεί η δράση του έργου)

ΙΔΕΕΣ

- **Η αρχή της ανταπόδοσης**: όταν οι αρχαίοι ζητούν στην προσευχή τους μια χάρη από τους θεούς υπενθυμίζουν τι έχουν προσφέρει οι ίδιοι σε αυτούς (θυσίες, αφιερώματα, κλπ). Έτσι, η Ελένη υπενθυμίζει στην Αφροδίτη ότι χάρη σ' αυτήν κέρδισε το βραβείο ομορφιάς
- **Φαίνεσθαι / είναι** (όνομα/ σώμα)

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- **Εκδηλώσεις πένθους για τον νεκρό**
 - **Θρήνος**: Ο θρήνος με κοπετούς και οιωγές (=δυνατές φωνές), με δυνατά χτυπήματα στο στήθος, με χαρακίες στα μάγουλα από τα νύχια, ώσπου να ματώσουν
 - Κόψιμο μαλλιών, μαύρα ρούχα
- **Ταφικά έθιμα**
 - θαλάσσια ταφή για τους πνιγμένους
 - νεκρικές προσφορές